

اثربخشی شناخت درمانی گروهی بر مبنای الگوی
مایکل فری بر باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی
دانش‌آموزان

مرتضی کمالی[✉] *، احمد اعتمادی **

و پرویز شریفی درآمدی ***

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی اثربخشی شناخت درمانی گروهی بر باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی دانش‌آموزان اجرا شد. روش پژوهش نیمه‌آزمایشی با پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری شامل همه دانش‌آموزان پسر اول متوسطه شهرستان نطنز بود که ۳۰ نفر دانش‌آموز با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای به‌عنوان گروه نمونه انتخاب و در دو گروه کنترل و آزمایش جایگزین شدند. ابزار پژوهش شامل دو پرسشنامه باورهای غیرمنطقی فرم اهواز و احساس تنهایی بود. گروه آزمایش، ۱۲ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای تحت درمان شناختی گروهی بر مبنای الگوی مایکل فری قرار گرفتند. نتایج آزمون تحلیل کوواریانس نشان داد که بین عملکرد افراد دو گروه در پس‌آزمون متغیر باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی تفاوت معنادار وجود دارد. بنابراین، شناخت درمانی گروهی بر مبنای الگوی مایکل فری می‌تواند با تغییر و اصلاح باورها، نگرش‌ها و عقاید ناکارآمد و غیرمنطقی دانش‌آموزان، میزان باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی آن‌ها را کاهش دهد و به سلامت روانی آن‌ها منجر شود.

کلید واژه‌ها: احساس تنهایی، باورهای غیرمنطقی، دانش‌آموزان، شناخت درمانی گروهی

* کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران kamali.edu@gmail.com

** دانشیار دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

*** دانشیار دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵-۰۴-۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷-۰۷-۰۷

مقدمه

در تعریف احساس تنهایی^۱، اهمیت ادراکات خود فرد و کنترل بر رویدادها نیز جالب توجه است. الهاگین^۲ (۲۰۰۴) معتقد است که احساس تنهایی، تجربه ناخوشایندی مانند تفکر فرد مبتنی بر متمایز بودن از دیگران است که با مشکلات رفتاری قابل مشاهده مانند غمگینی، عصبانیت و افسردگی همراه است. تنهایی مترادف با انزوای اجتماعی درک شده است. احساس تنهایی با تنها بودن (فیزیکی) مترادف نیست، بلکه مربوط به احساس فرد از نبود صمیمیت بین فردی است (پیوسته‌گر، ۱۳۹۲). طرفداران دیدگاه شناختی عقیده دارند که هیجان‌ات و رفتارهای آدمی تحت تأثیر ادراک او از واقعیت قرار دارد. این موقعیت نیست که به تنهایی تعیین‌کننده احساس افراد است، بلکه پاسخ هیجانی به نحوه تفسیری است که از جهان داریم. بر این اساس باورهای نامعقول افکاری هستند که باعث می‌شوند افراد احساس و رفتار نامناسب داشته باشند (الیس، ۱۹۷۷؛ ترجمه فیروز بخت و عرفانی، ۱۳۹۶). افراد دچار احساس تنهایی دارای عقاید منفی تری نسبت به دیگران هستند و از نظر شناختی نیز تفاوت‌های توجه‌برانگیزی با افراد عادی دارند. خود پنداره یک فرد دارای احساس تنهایی موجب توجه انتخابی به اطلاعات منفی می‌شود که شامل خود فرد و همین‌طور تأیید و توفیق مفهوم خود منفی قبلی نیز می‌شود. بنابراین، از روش‌های درمان احساس تنهایی می‌توان به شناخت درمانی اشاره کرد. در زمینه کاهش احساس تنهایی و درمان آن پژوهشگرانی از جمله هرمن^۳ (۲۰۰۵)، الیاس، نویل و اسکات^۴ (۲۰۱۵)، پیرمن، کلراد، ناردینگ و کمیچس^۵ (۲۰۱۵)، کهن، هزن، لرمین، شالم و بیرکنفیلد^۶ (۲۰۱۸)، غضنفری و همایی (۱۳۹۴)، مویید قاعدی و قربان شیرودی (۱۳۹۵) و صنوبر (۱۳۹۷) اثربخشی روش‌های مهارت‌های اجتماعی، آموزش حل مسئله شناختی-اجتماعی، امید درمانی، آموزش خودآگاهی، واقعیت درمانی، درمان وجودی، شناخت درمانی، خاطره درمانی و میان فردی گروهی را بررسی کردند و یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان‌دهنده

-
1. loneliness
  2. Elhageen
  3. Herman
  4. Elias, Neville and Scott
  5. Peerenboom, Collard, Naarding and Comijs
  6. Cohen, Hazan, Lerman, Shalom and Birkenfeld

اثر بخشی هریک از آن روش‌ها بود. با توجه به اینکه در حوزه درمانی شناختی بر احساس تنهایی، پیشنهاد پژوهشی به‌خصوص در سنین نوجوانی بسیار کم بود. بر همین اساس این روش درمانی بررسی شده است. در ارتباط با پژوهش‌های انجام شده در حوزه باورهای غیرمنطقی؛ کراسون^۱ (۲۰۱۳) و جفری و ادوین (۲۰۱۳)، زارعان و هونجانی (۱۳۹۱)، پورامیرزاداری و کریمی ثانی (۱۳۹۴)، میرزایی، موسوی و خمر (۱۳۹۵)، رحمانیان، دهستانی و علوی (۱۳۹۷)، اوزر و اگن^۲ (۲۰۱۵) و آلن، الچیک و ترنر^۳ (۲۰۱۷) در پژوهش‌های خود با استفاده از روش‌های مختلف شناخت درمانی توانستند میزان باورهای غیرمنطقی و اضطراب را کاهش دهند. با توجه به تأثیر مثبت روش‌های شناخت درمانی در زمینه نگرش‌های منفی و باورهای غیرمنطقی و ادراک نادرست افراد و لزوم توجه به اینگونه نگرش‌ها و باورها به دلیل آثار منفی در رفتار و احساس افراد به‌خصوص دانش‌آموزان و کمبود پژوهش‌ها و تحقیقات کاربردی در این سنین ضرورت داشت تا به‌صورت خاص و براساس روش شناخت درمانی مایکل فری تأثیرات و نتایج آن در سنین نوجوانی بررسی شود.

دوران نوجوانی و ورود دانش‌آموزان به مقطع دبیرستان یکی از دوره‌های حساس در زمینه رشدی آن‌ها است. با توجه به اینکه در این سن شرایط رشدی (زیستی، فیزیولوژیکی و اجتماعی) جدیدی در دانش‌آموزان شکل می‌گیرد و به‌نوعی شرایط متفاوتی از بلوغ را تجربه می‌کنند، لزوم توجه به این سن ضروری است. در این برهه زمانی، انتقال دانش‌آموز به مقطعی متفاوت از سال‌های قبل و عدم آگاهی لازم در ارتباط با محیط جدید و شرایط آن و همچنین تخصصی‌تر شدن دروس و لزوم تفکر و تصمیم‌گیری فرد برای ادامه تحصیل در سال‌های آتی و انتخاب گرایش تحصیلی و در مواردی عدم توجه والدین و اطرافیان به شرایط دانش‌آموز باعث بروز باور و نگرش‌های غیرمنطقی و در نتیجه شکل‌گیری احساس تنهایی در فرد می‌شود. با وجود این، عدم توجه به درمان این باورها و احساسات، باعث بروز مشکلات روانی و اجتماعی همچون ترک تحصیل، کاهش روابط اجتماعی، بروز ناهنجاری‌ها اجتماعی از جمله بزهکاری، خودکشی، گرایش به ایجاد روابط با جنس مخالف و دوری‌گزینی از خانواده و

-
1. Craciun
  2. Ozer and Akgun
  3. Allena, Cheikh and Turner

بسیاری از موارد از این قبیل می‌شود. درمان شناختی با ایجاد تغییر و دگرگونی در نظام شناختی فرد موجب می‌شود که واکنش‌های او به وسیله کیفیت‌های شناختی او تغییر یافته و شخص بتواند به طور صحیح واقعیت‌ها را درک و تفسیر کند. شناخت درمانی یک الگوی درمانی کوتاه مدت و پایدار فراهم می‌کند و درمانگران می‌توانند به سادگی آن را آموزش دهند. فری (۱۹۹۹) معتقد است که شناخت درمانی سنتی تنها باورهای عقلانی فرد را تغییر می‌دهد، درحالی‌که باورهای هیجانی آن‌ها کم‌تر دستکاری می‌کند و گروهی کردن این مداخلات باعث مؤثرتر شدن آن می‌شود. و از آنجائیکه فرد در گروه از حمایت اعضای گروه بهره‌مند شده و می‌تواند مهارت‌های اجتماعی خود را گسترش دهد و همچنین به دلیل مقرون به صرفه بودن اقتصادی و زمانی، از روش‌های فردی بسیار مؤثرتر است. بنابراین، براساس ویژگی‌های روش درمانی مایکل فری و تأثیرگذاری آن در درمان و توجه ویژه آن به حوزه هیجانی، هدف این پژوهش بررسی اثربخشی شناخت درمانی گروهی بر اساس الگوی مایکل فری بر باورهای غیرمنطقی و همچنین احساس تنهایی دانش‌آموزان بود. فرضیه‌های پژوهش بدین شرح است:

- شناخت درمانی گروهی بر باورهای غیرمنطقی دانش‌آموزان مؤثر است.
- شناخت درمانی گروهی بر احساس تنهایی دانش‌آموزان مؤثر است.

روش

طرح پژوهش حاضر، نیمه آزمایشی با پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری تمامی دانش‌آموزان پسر مقطع اول دبیرستان شهرستان نطنز در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ بودند. در این پژوهش با توجه به گستردگی جامعه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی استفاده شد. به این صورت بود که از بین کلیه مدارس پسرانه مقطع متوسطه شهرستان نطنز سه مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شد. سپس به تعداد ۱۲۶ نفر از دانش‌آموزان کلاس اول مدارس منتخب، پرسشنامه‌های باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی اجرا شد و ۳۰ نفر از دانش‌آموزانی که نمره بالاتر از میانگین گروه را در هر دو پرسشنامه باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی کسب کردند، انتخاب و در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) جایگزین شدند. ملاک پذیرش شامل مقطع تحصیلی اول متوسطه و کسب نمره بالاتر از میانگین درباره دو موضوع احساس تنهایی و باور غیر منطقی در بین گروه دانش‌آموزان نمونه بود.

ابزارهای استفاده شده عبارت بودند از:

پرسشنامه احساس تنهایی (USLA)^۱: نسخه اولیه مقیاس تجدیدنظر شده احساس تنهایی را در سال ۱۹۸۰، راسل، پپلاو و فرگوسن^۲ بر مبنای مقیاس ۷۵ گویه وین^۳ (۱۹۶۹) با در نظر گرفتن نظرات چندین روان‌شناس در تعریف مفهوم و ویژگی‌های احساس تنهایی تهیه کرده بودند؛ راسل، پپلاو و کاترون^۴ (۱۹۸۷) نسخه تجدیدنظر شده احساس تنهایی را تهیه کردند که از ۱۰ گویه با بار مثبت و ۱۰ گویه با بار منفی و پاسخ گویه‌ها به صورت چهار گزینه‌ای تنظیم شده است. در تحقیق نوروژی، میرهادیان، امامی سیگارودی، کاظم نژاد و حسن دوست (۱۳۹۵) ضریب روایی سؤال‌ها ۰/۸۸ به دست آمده است. همچنین در پژوهش حاضر ضریب همسانی درونی ۰/۸۴ بود.

پرسشنامه باورهای غیرمنطقی اهواز (4IBT-A)^۵: در این پژوهش از فرم کوتاه ایرانی پرسشنامه استفاده شد که از روی پرسشنامه ۱۰ عاملی باورهای غیرمنطقی جونز^۶ (۱۹۶۹) به روش تحلیل عاملی ساخته شده است (عبادی و معتمدین، ۱۳۸۴). در این آزمون ۴۰ گویه چهار عامل؛ درماندگی در مقابل تغییر، توقع تأیید از دیگران، اجتناب از مشکل، بی مسئولیتی هیجانی سنجیده می‌شود. نمره بالا نشان‌دهنده باورهای غیرمنطقی و نمره پایین نشان‌دهنده باور منطقی است. اعتبار درونی (همسانی درونی) ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۴ برای پسران و ۰/۹۵ برای دختران است. در این پژوهش ضرایب پایایی عوامل پرسشنامه؛ درماندگی در برابر تغییر ۰/۸۰، توقع تأیید از دیگران ۰/۸۱، اجتناب از مشکل ۰/۷۳ و بی مسئولیتی هیجانی ۰/۷۵ و کل آزمون ۰/۷۹ همچنین نمره کل این پرسشنامه ۰/۸۳ به دست آمده است.

با توجه به اینکه شناخت درمانی گروهی بر اساس کتاب راهنمای عملی شناخت درمانی گروهی مایکل فری (۱۳۹۱) طراحی شده است. خلاصه جلسات در طی دوره به تفکیک به شرح زیر است:

1. University of California at Los Angeles Loneliness Scale
2. Russell, Peplau and Fergosen
3. Vein
4. Cutrona
5. Factor Irrational Beliefs Test-Ahwaz (4IBT-A)
6. Jones

خلاصه جلسات شناخت درمانی گروهی به تفکیک

جلسه	اهداف	محتوا	تغییر رفتار مورد نظر	نوع تکلیف
۱	- آشنایی با قوانین گروه و مفهوم تفکر و احساس	- توضیح قوانین و مقررات گروه - تعریف تفکر و احساس ارائه تمثیل چمدان برای شناخت درمانی	آشنایی اولیه با مفاهیم abc واحساس و تفکر	نوشتن ده مورد از بدترین حوادث زندگی خود با استفاده از توالی A-B-C
۲	افکار خودآیند، تحریف‌های شناختی	-ارائه جنبه‌های نظریه‌های شناختی افسردگی، اضطراب و خشم - طراحی راهبردهای مقابله با مقاومت‌ها - تعریف و شناسایی تحریف‌ها و افکار خودآیند	توانایی شناسایی انواع باورهای غیرمنطقی و خودآیند و دسته‌بندی آن‌ها	-نوشتن افکار خودآیند -دسته‌بندی عقاید و نوشتن بدترین A-B-C
۳	ماهیت طرحواره‌ها و پیامدهای رفتاری و معرفی روش پیکان	-آموزش پیامدهای رفتاری -آموزش روش پیکان رو به پایین افکار خودآیند	توانایی فهم پیامدهای باورهای مختلف و شناسایی آن‌ها	نوشتن A-B-C های روزانه
۴	آموزش پیکان عمودی	آموزش روش حل مشکلات اعضای گروه با استفاده از پیکان عمودی به منظور شناسایی طرحواره‌های منفی	توانایی دسته‌بندی باورهای مختلف خود و ایجاد و تشخیص ارتباط بین باورهای مختلف	-دسته‌بندی باورها
۵	چگونگی ارتباط و تناسب باورهای منفی با یکدیگر روش ترسیم نقشه‌های شناختی	آموزش نحوه ارتباط باورهای منفی با یکدیگر و رتبه‌بندی باورهای منفی	توانایی دسته‌بندی و ایجاد ارتباط بین باورها و تأثیر آن‌ها در ایجاد احساس تنهایی و مخرب	تهیه فهرست باورها درجه‌بندی هر باور بر اساس مقیاس ناراحتی
۶	تغییرپذیری باورها و تجدید نظر	-تعریف باورها و آموزش روش - روش‌های تغییر باورها و تجدیدنظر در آن‌ها	توانایی فهم و درک تغییر در باورها و کسب توانایی در تغییر باورها غیرمنطقی	تکمیل فهرست اصلی باورها و تحلیل عینی باورها
۷	درک و توانایی شناسایی باورهای سودمند	آموزش تحلیل کارآمدی توضیح تحلیل هماهنگی تمرین گروهی هماهنگی	توانایی درک سودمندی باورها و ارزیابی از آن‌ها در ارتباط با باورهای منفی نسبت به مسائل روزمره	شناخت باورهای مشکل‌زای خود و ارزشیابی آن‌ها و تصمیم در نگاه‌داشتن یا کنار گذاشتن آن‌ها
۸	یادگیری کاربرد تحلیل منطقی درباره باورها	آموزش و اجرای تحلیل منطقی برای مقابله با تحلیل و باورهای غیرمنطقی	کسب توانایی حل مسأله در دانش آموزان	تکمیل تحلیل منطقی طرحواره‌ها
۹	آشنایی با مفهوم باور مخالف	آموزش ساخت سلسله مراتب و تمرین حداقل یک سلسله‌مراتب تدریس مخالف	افزایش میزان اعتماد به نفس و جرات‌ورزی در دانش‌آموزان	تمرین ایجاد باورهای مخالف در مقابل افکار منفی
۱۰	معرفی محتوایی ادراکی و بازداری اختیاری افکار	آموزش تغییر ادراکی به وسیله ارائه تصاویر میهم و تمرین آن تمرین بازداری اختیاری افکار	دستیابی به مفهوم باور مخالف و تغییر ادراک و بازداری قشری و انجام به صورت روزانه و هفتگی	آموزش تغییر ادراکی به وسیله ارائه تصاویر میهم و تمرین آن و انجام روش بازداری اختیاری افکار روزانه خودشان

جلسه	اهداف	محتوا	تغییر رفتار مورد نظر	نوع تکلیف
۱۱	یادگیری روش تنبیه خود - خودپاداش دهی - خودپاداش دهی	-آموزش روش تنبیه خود و خودپاداش دهی با دانش آموزان برای تغییر تفکر	احساس آرامش و کاهش میزان اضطراب	تمرین خیال پردازی
۱۲	ختم جلسات و اجرای پس آزمون	ارائه خلاصه جلسات و دریافت بازخورد از دانش آموزان اتمام جلسات	کاهش میزان باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی دانش آموزان	--

به منظور انجام مداخلات درمانی با هماهنگی اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان و شهرستان نطنز پس از تعیین گروه نمونه آزمایش و گواه، آموزش شناخت درمانی گروهی بر اساس مدل مایکل فری در ۱۲ جلسه به صورت مداوم و هفتگی و هر جلسه ۹۰ دقیقه برای گروه آزمایش برگزار شد و در این مدت گروه کنترل تحت شرایط مشابه در معرض متغیر مستقل قرار نگرفت و هیچ نوع آموزشی دریافت نکردند. در هر یک از جلسات دانش آموزان بعد از ساعات کلاسی مدرسه، به صورت گروهی و دایره وار بر روی زمین در نمازخانه مدرسه مستقر شدند و در طی جلسه در ضمن رعایت مسائل رازداری، با گفتگو و اظهار نظر حضوری فعال داشتند و مطالب آموزشی شناخت درمانی ارائه و تمرینات متناسب با آن انجام شد و برای هر جلسه تکالیفی تعیین شد. یک هفته بعد از اتمام جلسات درمانی، پس آزمون از هر دو گروه آزمایش و کنترل به عمل آمد و نتایج آن بر اساس تحلیل کوواریانس به وسیله نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد.

یافته ها

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده های جمع آوری شده بر اساس اهداف و فرضیه های پژوهش از روش های آمار توصیفی و روش های استنباطی تحلیل کوواریانس استفاده شد. که در ارتباط با تحلیل یافته های توصیفی متغیرهای باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی دانش آموزان به شرح جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱: شاخص‌های آماری توصیفی آزمون باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی در دو گروه آزمایش و کنترل

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	نمره حداقل	نمره حداکثر
باورهای غیرمنطقی	۱۵	۱۲۱/۷۵	۸/۶۰	۱۲/۶۵	۱۲۷
احساس تنهایی	۱۵	۱۳۹/۸۶	۶/۵۱	۹/۱۲	۱۱۹
کنترل	۱۵	۱۳۱/۷۱	۴/۸۸	۵/۰۸	۴۹
آزمایش	۱۵	۵۶/۱۴	۴۵/۴۰	۲/۷۸	۳/۰۲
آزمایش	۱۵	۵۳/۳۱	۵۴/۸۳	۲/۷۸	۳/۰۲
کنترل	۱۵	۵۳/۳۱	۵۴/۸۳	۲/۷۸	۳/۰۲

در جدول ۲ نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی توزیع نرمال داده نشان داد که مقدارهای P در آزمون فوق‌الذکر از ۰/۰۵ بزرگ‌تر است. بنابراین، مفروضه نرمال بوده و توزیع داده‌ها برای آزمون کواریانس تأیید شد.

جدول ۲: آزمون کولموگراف اسمیرنوف (آزمون نرمال بودن داده‌ها)

گروه‌ها	پیش‌آزمون	پس‌آزمون
تعداد نمونه	۳۰	۳۰
پارامترهای نرمال	۱۳۳/۵۶	۱۲۶/۷۳
میانگین	۹/۸۶	۱۱/۹۷
انحراف معیار	۰/۵۳۴	۰/۶۱۹
آزمون Z کولموگروف-اسمیرنوف	۰/۹۳۸	۰/۸۳۹
سطح معناداری	۳۰	۳۰
تعداد نمونه	۵۲/۱۳۳	۴۷/۵۶۶
پارامترهای نرمال	۵/۶۹۷	۴/۵۹۱
میانگین	۰/۶۱۷	۰/۶۴۴
انحراف معیار	۰/۸۴۱	۰/۸۰۱
آزمون Z کولموگروف-اسمیرنوف		
سطح معنی‌داری		

همگنی واریانس‌های خطا، مهم‌ترین مفروضه تحلیل کواریانس است که توسط آزمون لوین انجام می‌شود. در جدول ۳ مقدار F نشان‌دهنده این است که واریانس خطا بین گروه‌های کنترل و آزمایش تفاوت معناداری با همدیگر ندارند و مقدار سطح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است.

جدول ۳: آزمون لوین به منظور بررسی فرض همگنی واریانس گروه‌ها

متغیر وابسته	اندازه F	درجه آزادی اول	درجه آزادی دوم	سطح معناداری
پیش‌آزمون باورهای غیرمنطقی	۰/۱۸۵	۱	۲۸	۰/۶۷۱
پس‌آزمون باورهای غیرمنطقی	۰/۵۰۴	۱	۲۸	۰/۴۸۳
پیش‌آزمون احساس تنهایی	۳/۰۹۹	۱	۲۸	۰/۰۸۹
پس‌آزمون احساس تنهایی	۴/۶۷۸	۱	۲۸	۰/۱۳۹

همان‌طور که در جدول (۴) نشان داده شده است، برای بررسی مفروضه سوم یعنی موازی بودن خطوط رگرسیون، یکی از روش‌های معتبر این است که باید بین متغیر پیش‌آزمون و گروه، کنش متقابل وجود نداشته باشد، اندازه آزمون F برای کنش متقابل بین گروه و پیش‌آزمون نمرات احساس تنهایی و باورهای غیرمنطقی معنادار نیست ($p > ۰/۰۵$)؛ بنابراین، این مفروضه هم تأیید می‌شود.

جدول ۴: بررسی کنش متقابل گروه و پیش‌آزمون (موازی بودن خطوط رگرسیون)

منبع واریانس	مجموع مجذورات	درجه آزادی	آزمون F	سطح معناداری
گروه پیش‌آزمون باورهای غیرمنطقی	۱۴۳۹/۴۷۶	۲	۷/۱۵۴	۰/۱۳۲
گروه پیش‌آزمون احساس تنهایی	۱۸۶/۵۶۳	۲	۵/۹۲۹	۰/۰۰۷

در جدول ۵، نتایج آزمون تحلیل کوواریانس پس‌آزمون با برداشتن اثر پیش‌آزمون صورت گرفته بین دو گروه گردآوری شده است. یعنی بین نمرات پس‌آزمون و پیش‌آزمون در باورهای غیرمنطقی دو گروه کنترل و آزمایش در سطح ۹۵ درصد تفاوت معناداری وجود دارد ($F=۱۴/۱۵۲$ و $P=۰/۰۰۲$). همچنین یعنی بین نمرات پس‌آزمون و پیش‌آزمون در احساس تنهایی دو گروه کنترل و آزمایش در سطح ۹۵ درصد تفاوت معناداری وجود دارد ($P=۰/۰۰۳$) و $F=۱۴۳/۶۶$. به عبارت دیگر می‌توان گفت میزان احساس تنهایی گروه آزمایش نسبت به احساس تنهایی گروه کنترل در پس‌آزمون کاهش یافته است.

جدول ۵: آزمون کوواریانس نمرات باورهای غیرمنطقی در دو گروه آزمایش و کنترل

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F نسبت	سطح معناداری	ضریب اتا	توان آماری
باورهای غیرمنطقی	۶۸۱/۹۵۵	۱	۶۸۱/۹۵۵	۶/۷۶	۰/۰۱۵	۰/۲۰	۰/۷۰۸
گروه	۱۴۲۷/۷۰۲	۱	۱۴۲۷/۷۰۲	۱۴/۱۵۲	۰/۰۰۲	۰/۳۴۴	۰/۹۵۲
خطا	۲۷۲۳/۹۱۲	۲۷	۱۰۰/۸۸۶				
کل	۴۸۵۹۹۶	۳۰					
احساس تنهایی	۴۶/۰۲۳	۱	۴۶/۰۲۳	۱۲/۰۳	۰/۰۹۹	۰/۰۹۸	۰/۳۷۸
گروه	۱۷۲/۹۸۸	۱	۱۷۲/۹۸۸	۱۴۳/۶۶	۰/۰۳	۰/۲۹۰	۰/۸۹۲
خطا	۴۲۴/۵۱۰	۲۷	۱۵/۷۲۳				
کل	۶۸۴۸۹	۳۰					

بحث و نتیجه‌گیری

در تبیین نتایج پژوهش می‌توان گفت که برخلاف نظریه‌های رفتاری که در آن‌ها علل عمده رفتارهای بهنجار و نابهنجار، عوامل محیطی به حساب می‌آیند، در نظریه‌های شناختی عوامل اصلی نگهدارنده رفتار، فرآیندهای شناختی فرض می‌شود. بنابراین، یکی از فرض‌های روش‌ها و فنون شناخت درمانی این است که افراد برحسب ادراکی که از امور و رویدادها دارند، به آن‌ها واکنش نشان می‌دهند. فرض دوم شناخت درمانی این است که شناخت‌های غلط سبب اختلالات هیجانی می‌شود. در سنین نوجوانی به دلیل تغییرات سریع و متنوع رشدی و شناختی و بروز ابهامات و تعارضات مختلف، به دلیل نبود مرجع کافی در این زمینه دچار افکار و ادراکات نادرست و منفی می‌شوند و بالطبع احساسات ناخوشایند همچون احساس تنهایی، ناامیدی و انزوا را ترجیح می‌دهند. با توجه به اینکه هدف عمده روش‌های شناخت درمانی ایجاد تغییر در فرآیندهای ادراکی، شناختی است. بنابراین، یکی از روش‌های درمانی در این زمینه شناخت درمانی به صورت گروهی و بر مبنای الگوی مایکل فری است که در این پژوهش از این برنامه مداخلاتی استفاده شد.

بر اساس نتایج تحلیل فرضیه اول میزان باورهای غیرمنطقی گروه آزمایش نسبت به باورهای غیرمنطقی گروه کنترل در پس‌آزمون کاهش یافته است. این مطلب بیان‌کننده آن است که شناخت درمانی گروهی بر مبنای الگوی مایکل فری بر باورهای غیرمنطقی گروه آزمایش مؤثر بوده است و

میزان باورهای غیرمنطقی دانش‌آموزان را کاهش داده است. نتایج این فرضیه پژوهشی با نتایج تحقیقات مداخلات درمانی مؤثر بر باورهای غیرمنطقی افرادی همچون؛ زارغان و هونجانی (۱۳۹۱)، پورامیرزاداری و کریمی ثانی (۱۳۹۴)، میرزایی، موسوی و خمر (۱۳۹۵) و رحمانیان، دهستانی و علوی (۱۳۹۷) و همچنین با نتایج مداخلات درمانی انجام‌شده در خارج از کشور همچون؛ کراسون (۲۰۱۳) و جفری و ادوین (۲۰۱۳) و آلن، الچیک و ترنر (۲۰۱۷) همسویی دارد.

در رابطه با عوامل مؤثر بر احساس تنهایی، دو مدل نظری وجود دارد. یکی فقدان مهارت‌های اجتماعی و دیگری در تفاوت شناختی و ادراکات و باورهای افراد در ارتباطات بین فردی است. بدین معنی که احساس تنهایی از این ادراک در فرد حاصل می‌شود که سطح روابط اجتماعی او از سطح دلخواه پایین‌تر است. هر چه تفاوت ادراکی بیشتر باشد، احساس تنهایی نیز بیشتر خواهد بود. فرآیندهای شناختی و فرآیندهای هیجانی باهم رابطه دارند، بدین صورت که شناخت‌های غیرعقلانی به آشفتگی هیجانی منجر می‌شود. براساس نظریه‌های شناختی، یکی از فرض‌های روش‌ها و فنون شناخت درمانی این است که شناخت‌های غلط سبب اختلالات هیجانی می‌شود. بنابراین، هدف عمده شناخت درمانی ایجاد تغییر در فرآیندهای شناختی افراد است (سیف، ۱۳۹۱). همچنین در تحلیل یافته‌های این پژوهش دانش‌آموزان دارای نمرات بالا در باورهای غیرمنطقی، از میزان احساس تنهایی بالایی نیز بهره‌مند بودند که این می‌تواند نشان‌دهنده وجود ارتباط تنگاتنگ بین دو متغیر مورد مطالعه باشد. با توجه به اینکه یکی از عوامل ایجادکننده و تقویت‌کننده احساس تنهایی، زمینه شناختی در حوزه باورها، ادراکات و طحواره‌های ناکارآمد و غیرمنطقی افراد است؛ بنا به اقتضاء در این پژوهش از روش شناخت درمانی گروهی بر اساس الگوی مایکل فری استفاده شد که درباره نتایج آن در زیر بحث می‌شود.

فرضیه دوم پژوهش نیز با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس، نتایج گویای این موضوع بود که میزان احساس تنهایی گروه آزمایش نسبت به میزان احساس تنهایی گروه کنترل در پس‌آزمون کاهش یافته است و این مطلب بیان‌کننده آن است، شناخت درمانی گروهی بر مبنای الگوی مایکل فری بر احساس تنهایی گروه آزمایش مؤثر بوده است و میزان احساس تنهایی دانش‌آموزان را به‌طور معناداری کاهش داده است. نتایج این فرضیه با یافته‌های پژوهش‌های مرتبط با روش‌های درمانی مؤثر بر احساس تنهایی پژوهشگرانی همچون هرمن (۲۰۰۵)، الیاس، نویل و اسکات (۲۰۱۵)، کهن، هنز، لرم، شالم و بیرکنفیلد (۲۰۱۸)، غضنفری و همایی (۱۳۹۴)، مؤید قاعدی و

قربان شیرودی (۱۳۹۵) و صنوبر (۱۳۹۷) مرتبط است.

سنین نوجوانی یک دوره پرخطر برای احساس تنهایی است و تا حدودی احساس تنهایی در این دوره مورد انتظار است، ولی احساسات پیوسته دردناک احساس تنهایی عادی و طبیعی نیست. به‌علاوه شکست در حل و برطرف کردن احساس تنهایی پیش از عبور از مرحله نوجوانی می‌تواند نگرانی‌های اساسی را برای روابط اجتماعی آینده و سلامت روان افراد برانگیزد (یاوا و زونگ، ۲۰۱۴). از جمله عوامل ایجاد احساس تنهایی سنجش منفی از خود و دیگران است. افرادی که احساس تنهایی می‌کنند دارای باورهای ارتباطی غیرمنطقی، باورهای اغراق‌آمیز، مطلق‌گرا، نامعقول و انعطاف‌ناپذیر هستند، افکار غیرمنطقی با واقعیت همگونی ندارد و بر اساس ظن و گمان هستند، فرد واجد تفکر غیرمنطقی، حکم‌های از پیش تعیین‌شده داشته و حالت‌های آشفته از قبیل افسردگی، اضطراب و بی‌تفاوتی دارد. به دلیل اینکه فکر غیرمنطقی با واقعیت در ارتباط نیست، موجب تعارض شده و مانع برخورد موفقیت‌آمیز فرد با حوادث و الزام‌های زندگی می‌شود. انسان‌ها معمولاً می‌خواهند از تنهایی خویش، روابط اجتماعی خویش، روابط جنسی با دیگران یا کارکردن و تفریحات خویش لذت ببرند، ولی عقاید معیوب آن‌ها اجازه نمی‌دهد به هدف خود برسند (شارف، ۱۹۹۹، ترجمه فیروزبخت، ۱۳۹۵). احساس تنهایی ممکن است در هر مرحله از رشد اتفاق بیفتد، که بیشترین شدت را در طی دوران نوجوانی دارد. با توجه به تغییرات شدید فیزیولوژیکی و هورمونی و جنسی در سنین نوجوانی و عدم آمادگی لازم و نداشتن آگاهی لازم در این خصوص باعث سردرگمی و تشویش افکار در آن‌ها می‌شود و به دلیل نبود مرجع مناسب برای دریافت پاسخ در خصوص این تغییرات آن‌ها را گوشه‌گیر و انزوا طلب می‌کند. در واقع احساس تنهایی یک مسأله جدی است که رشد روانی را مختل می‌کند. به همین دلیل شناخت روش‌های کاهش این احساس اهمیت بیشتری دارد.

همچنین نتایج نشان داد که اجرا و کاربرد این روش درمانی می‌تواند تأثیر بسزایی در کاهش میزان باورهای غیرمنطقی و احساس تنهایی دانش‌آموزان داشته باشد. از آنجایی که افراد دارای احساس تنهایی دارای خصوصیتی از جمله؛ رضایت و شادمانی اندک، عزت‌نفس نازل، از خودبیگانگی، احساس خجالت، دل‌تنگی، احساس خلاء، کمی جاذبه، خودداری از ارتباط اجتماعی، دوستان اندک، بدبینی، ناتوانی در ابراز خود، دیگر‌گریزی و درون‌گرایی دارند. با این توصیف از جمله پیشنهادات کاربردی این است که آموزش و پرورش و مدارس برنامه‌ریزی ویژه‌ای

متناسب با خصوصیات افراد دارای احساس تنهایی، برای برگزاری کارگاه‌ها و جلسات، مشاوره گروهی، کلاس‌های آموزشی و برگزاری کارگاه‌های آموزش خانواده‌ها و آشنایی آن‌ها با پیامدهای احساس تنهایی، از جمله اعتیاد به فضای مجازی، برقراری ارتباط‌های نادرست و پنهانی با جنس مخالف، دوستان خلاف‌کار و استعمال مواد مخدر و غیره، راهکارهایی را به‌منظور بهبود سبک‌های ارتباطی با فرزندان‌شان و روش‌های ایجاد ارتباطات سالم فراهم کند. در این پژوهش به دلیل نزدیک شدن به ایام امتحانات و افزایش حجم آموزش و ریزش نمونه، دوره پیگیری امکان‌پذیر نبود. با توجه به محدودیت این پژوهش به‌خصوص در زمینه جنسیت دانش‌آموزان، لازم است که با توجه به شرایط و ویژگی‌های دختران و حساسیت آن‌ها، در حوزه آن‌ها نیز تعمیم یابد و متغیرهای موردبحث ارزیابی شوند و از آنجایی که تفاوت رشد فیزیولوژیکی دو جنس در این دوره سنی است و همچنین به دلیل ضرورت انتخاب صحیح رشته تحصیلی و شغلی مورد نظر خود برای آینده، باید برنامه‌ریزی‌های مناسب و کاربردی در این جهت انجام شود.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از همه شرکت‌کنندگان در پژوهش، معلمان، معاونین و پرسنل مدارس و همه کسانی که ما را در اجرای این پژوهش یاری کردند تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- الیس، آلبرت (۱۳۹۶). هیچ نمی‌تواند ناراحت‌کننده کند. آره هیچ چیز، ترجمه مهرداد فیروز بخت و وحیده عرفانی. تهران: رسا.
- پورامیرزاداری، فاطمه و کریمی ثانی، پرویز (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش شعر درمانی بر کاهش باورهای غیرمنطقی دانش آموز دختر. *مجله دانشگاه علوم پزشکی سبزوار*، ۲۳ (۱): ۱۴۳-۱۴۹.
- پیوسته‌گر، مهرانگیز (۱۳۹۲). شیوع رفتار خود آسیبی عمدی و رابطه آن با احساس تنهایی و سبک دلبستگی در دانش آموزان دختر. *مجله مطالعات روان‌شناختی*، ۹ (۳): ۲۹-۵۱.
- زارعان، قدرت الله و هونجانی، اسماعیل (۱۳۹۱). اثربخشی مشاوره فردی و گروهی (با تأکید بر روش عقلانی عاطفی) در کاهش باورهای غیرمنطقی دانش آموزان. *سومین همایش ملی مشاوره واحد خمینی شهر*.
- صنوبر، عباس (۱۳۹۷). اثربخشی شناخت درمانی گروهی بر احساس تنهایی و نگرش نسبت به زندگی دانش آموزان اول دبیرستان شهرستان شوش در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳. *مجله روان‌شناسی اجتماعی*، ۲ (۴۶): ۸۷-۹۹.
- سیف، علی اکبر (۱۳۹۱). تغییر رفتار و رفتاردرمانی نظریه‌ها و روش‌ها. تهران: دوران.
- شارف، ریچارد (۱۳۹۵). نظریه‌های روان‌درمانی و مشاوره مفاهیم و مورد پژوهی‌ها، ترجمه مهرداد فیروزبخت. تهران: خدمات فرهنگی رسا.
- غضنفری، منور و همایی، رضوان (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر احساس تنهایی دانش آموزان دختر متوسطه شهر آبادان، دومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم تربیتی، استان خوزستان - شادگان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شادگان، https://www.civilica.com/Paper-PSSH02-PSSH02_046.html
- فری، مایکل (۱۳۹۲). راهنمای عملی شناخت درمانی گروهی. ترجمه مسعود محمدی و رابرت فرنام. تهران: رشد.
- موید فاندی، طاهر و قربان شیرودی، شهره (۱۳۹۵). اثربخشی امیددرمانی گروهی بر افسردگی، احساس تنهایی و خودکارآمدی دانش‌آموز دختر. *فصلنامه سلامت روانی کودک*، ۳ (۲): ۶۵-۷۶.
- Allen, M. S., El-Cheikh, S. and Turner, M. J. (2017). A longitudinal investigation of irrational beliefs, hedonic balance and academic achievement. *Learning and Individual Differences*, 58: 41-45.

- Charrf, R. (2016). *Psychotherapy theories and counseling concepts and case studies*. Translation by Firuzbakht, M (2014). Tehran: Rasa Publications(Text In Persian).
- Cohen-Mansfield, J., Hazan, H., Lerman, Y., Shalom, V., Birkenfeld, S. and Cohen, R. (2018). Efficacy of the I-SOCIAL intervention for loneliness in old age: Lessons from a randomized controlled trial. *Journal of psychiatric research*, 99, 69-75. DOI: 10.1016/j.jpsychires.2018.01.014.
- Craciun, B. (2013). The efficiency of applying a cognitive behavioral therapy program in diminishing perfectionism, irrational beliefs and teenagers' stress. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (84): 274-278.
- Elhageen, AA. M. (2004). *Effect of interaction between parental treatment styles and peer relations in classroom on the feeling of loneliness among deaf children in Egyptian schools*. Unpublished M.D Dissertation Eberhard University.
- Elias, S. M. S., Neville, C. and Scott, T. (2015). The effectiveness of group reminiscence therapy for loneliness, anxiety and depression in older adults in long-term care: A systematic review. *Geriatric Nursing*, 36(5): 372-380.
- Ellis, A. (2017). *No, I can not be sad. yeah, nothing*. Translation by Firuz Bakht, M and Erfani, V (2017). Tehran: Rasa Publications(Text In Persian).
- Frey, M. (2013). *A practical guide to group cognitive therapy*. (Translated by Masoud Mohammadi and Robert Farnam). Tehran: Roshd Publications(Text In Persian)
- Ghazanfari, M. and Homaei, R. (2015). *The effectiveness of social skills training on the loneliness of high school girl students in abadan*, second national conference on psychology and educational sciences, khouzeestan-shadegan, Islamic Azad University, Shadegan branch, Tehran, Iran. [https:// www. civilica.com/Paper-PESSH02-PESSH02_046.html](https://www.civilica.com/Paper-PESSH02-PESSH02_046.html)
- Herman, K. S. (2005). *The influence of social self-efficacy, self-esteem and personality differences on loneliness and depression*. Unpublished master's thesis, The Ohio State University.
- Jeffrey M. Warren and Edwin R. Gerler, Jr. (2013). Effects of school counselors' cognitive behavioral consultation on irrational and efficacy beliefs of elementary school teachers. *The Professional Counselor*, 3(15): 5-15.
- Moayed Ghaedi, T. and Ghorban Shiroudi, S. (2016). Effectiveness of group therapy on depression, loneliness and self-efficacy of female students. *Child Mental Health Quarterly*, 3(2):65-76(Text In Persian).
- Ozer, E. A. and Akgun, O. E. (2015). The effects of irrational beliefs on academic motivation and academic self-efficacy of candidate teachers of computer and instructional technologies education department. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 1287-1292.
- Peerenboom, L., Collard, R. M., Naarding, P. and Comijs, H. C. (2015). The

association between depression and emotional and social loneliness in older persons and the influence of social support, cognitive functioning and personality: A cross-sectional study. *Journal of affective disorders*, 182: 26-31. doi: 10.1016/j.jad.2015.04.033

Peyvastegar, M. (2013). The prevalence of intentional self harm and its relationship with loneliness and attachment style in female students. *Journal of Psychological Studies*, 9(3): 51-29(Text In Persian)

Pouramirozdari, F. and Karimi Sani, P (2016). The Effectiveness of teaching poetry therapy on the decline of irrational beliefs of a girl student. *Journal of Sabzevar University of Medical Sciences*, 23(1): 143-149 (Text In Persian)

Russell, D. Peplau, L. and Cuitona, C. (1987). *The revised UCLA loneliness*. New York: Stuart.

Senobar, A.(2014). *Effectiveness of group cognitive therapy on loneliness and attitude toward the life of first high school students in Shoush in the academic year of 2014-2014*. University of Qom master's.

Seyf, A. A. (2012). *Change Behavioral and Behavioral Therapy Theories and Methods*. Tehran: Duran Publications(Text In Persian).

Yao, M. Z. and Zhong, Z. J. (2014). Loneliness, social contacts and Internet addiction: A cross-lagged panel study. *Computers in Human Behavior*, 30: 164-170.

DOI:10.1016/j.chb.2013.08

Zarean, Gh. and Honajani, I. (2012). *The effectiveness of individual and group counseling (emphasizing rational emotional approach) in reducing students' irrational beliefs*. The 3rd National Consultation Conference of Khomeini Town University(Text In Persian)

ارتباط بین انسان‌نگاری و دل‌بستگی به اشیاء با رفتارهای اختکاری: نقش میانجی شناختارهای اختکاری

فرشته دهقانی درمیانی*، قاسم آهی**✉ و

فاطمه شهابی‌زاده***

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش انسان‌نگاری و دل‌بستگی به اشیاء در پیش‌بینی رفتارهای اختکاری با نقش میانجی شناختارهای اختکاری انجام شد. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری کلیه دانش‌آموزان مقطع دبیرستان شهر بیرجند در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بودند. تعداد ۲۸۸ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه رفتار اختکاری تجدیدنظر شده، پرسشنامه شناختارهای اختکاری، پرسشنامه دل‌بستگی دوجانبه و پرسشنامه انسان‌نگاری بود. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و مدل‌یابی معادلات ساختاری تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که دل‌بستگی به اشیاء به‌طور مثبت و معنادار با جنبه‌های اختکار رابطه دارد، درحالی‌که انسان‌نگاری با جنبه‌های شناختی و رفتاری اختکار رابطه‌ای نداشت. یافته‌های مربوط به بررسی نقش میانجی نشان داد که در مدل پیشنهادی فقط متغیر دل‌بستگی به اشیاء در این ارتباط نقش میانجی دارد. این یافته‌ها از مدل‌های شناختی-رفتاری حمایت می‌کند و پیشنهاد می‌دهد که شناختارهای مربوط به متعلقات، نقش مهمی را در رشد و حفظ مشکلات مربوط به اختکار بازی می‌کند.

کلیدواژه‌ها: انسان‌نگاری، اختکار، دل‌بستگی به اشیاء

* کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند، بیرجند، ایران

** استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند، بیرجند، ایران

majidonline_1359@vatanmail.ir

*** استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند، بیرجند، ایران

- این پژوهش برگرفته از پایان‌نامه نویسنده اول است.

تاریخ پذیرش: ۱۳-۰۸-۱۳۹۷

تاریخ دریافت: ۲۳-۰۶-۱۳۹۶

DOI: 10.22051/psy.2018.17224.1488

مقدمه

رفتارهای احتکاری از طریق مشکلات مداوم و شدید در دور ریختن متعلقات صرف‌نظر از ارزش واقعی آن‌ها مشخص می‌شود (تیمپانو و شاو^۱، ۲۰۱۳) و مبتلایان به اختلال احتکار نشانگان ذهنی و درونی مانند اصرار به جمع‌آوری کردن و مشکل در دور ریختن اشیاء، همچنین سطوح بالایی از انباشتگی متعلقات را گزارش می‌کنند (دوزیر و آیرز^۲، ۲۰۱۷). احتکار منجر به اشغال فضاهاى زندگى می‌شود و با نقص‌های مهمی در عملکرد شغلی، مالی و بین فردی مرتبط است (ماتز، پرترو، گیبی، کینگ^۳ و همکاران، ۲۰۱۷). مبتلایان به نشانگان احتکاری در مقابل مبتلایان به وسواس-اجباری علائم شدیدتر و پاسخ‌های ضعیف‌تری به درمان‌های شناختی-رفتاری و دارودرمانی مورد استفاده در وسواس-اجباری را دارند و بنابراین نیاز برای شناسایی ویژگی‌های را نشان می‌دهد که در پیش‌آگهی نشانگان احتکاری نقش دارند (سامنلز، بینتو، کراسنوف، وانگ^۴ و همکاران، ۲۰۱۷).

با توجه به آنچه گذشت نیاز فوق‌العاده‌ای برای شناسایی فاکتورهای پیش‌بینی‌کننده رفتارهای احتکاری وجود دارد؛ زیرا فاکتورهای غالب‌تر می‌توانند به‌منظور افزایش کارایی مداخلات درمانی هدف قرار گیرند (تیمپانو و اشمیت^۵، ۲۰۱۰). فراسست و هارتل^۶ (۱۹۹۶) معتقدند که الگوهای شناختی رفتاری احتکار چهار مؤلفه کلیدی دارد. این مؤلفه‌ها عبارت هستند از: کارکرد اجرایی ضعیف، باورهای اشتباه درباره ماهیت متعلقات و خود، دل‌بستگی به اشیاء و اجتناب رفتاری. پژوهش‌های دیگر به فاکتورهایی نظیر کمال‌گرایی، تحمل‌ناپذیری بلا تکلیفی و حساسیت اضطرابی اشاره داشته‌اند. جنبه کاملاً مستند که شواهد حمایتی قوی را نیز به همراه داشته است، دل‌بستگی افراطی به اشیاء است (نقل از نیوا، تیسون، مک اینز و همپلتون^۷، ۲۰۱۶).

دل‌بستگی به اشیاء، به‌عنوان ارتباط نزدیکی تعریف می‌شود که فرد با اشیاء خاص ادراک

-
1. Timpano and Shaw
  2. Dozier and Ayers
  3. Mathes, Portero, Gibby and King
  4. Samuels, Bienvenu, Krasnow and Wang
  5. Timpano and Schmidt
  6. Frost and Hartl
  7. Neave, Tyson and McInnes

می‌کند و نقش مهمی در زندگی فرد دارد (افشار^۱، ۲۰۱۴). دل‌بستگی به اشیاء از طریق مجموعه‌ای از طرحواره‌ها ظاهر می‌شود و افراد با دل‌بستگی قوی به اشیاء مجموعه رفتارهای روان‌شناختی خاصی را نشان می‌دهند (تامسون، مک اینز و پارک^۲، ۲۰۰۵). نیوا، جکسون، ساکتون و هانکوپ^۳ (۲۰۱۵) گزارش کردند که رفتارهای احتکاری از دل‌بستگی افراطی به اشیاء ناشی می‌شوند. در راستای این یافته‌ها نیوا و همکاران (۲۰۱۶) گزارش کردند که دل‌بستگی به بزرگسال و انسان‌نگاری پیش‌بینی کننده شناختارها و رفتارهای احتکاری بودند. مقیمی^۴ (۲۰۱۳) گزارش کرد که رفتارهای احتکاری با اشیاء به ارزش مادی و مشکلاتی بستگی دارد که این تمایل و دل‌بستگی به متعلقات مادی در زندگی ایجاد می‌کند. گریشام، فراست، استکتی، کیم^۵ و همکاران (۲۰۰۹) گزارش کردند که دل‌بستگی اولیه به اشیاء شاخص دل‌بستگی بعدی است و رفتارهای نگهداری و باورهای مرتبط با احتکار از طریق خط پایه دل‌بستگی اولیه پیش‌بینی می‌شوند. چریر و پانور^۶ (۲۰۱۰) معتقدند که دل‌بستگی به اشیاء به عنوان نماد پیوستگی با دیگران محسوب می‌شود و احساس امنیت مالکیت شخصی را فراهم می‌آورد. این یافته‌ها نیاز به شناسایی فاکتورهایی را نشان می‌دهند که در دل‌بستگی به متعلقات و همچنین پردازش‌های مرتبط با اطلاعات دل‌بستگی نقش دارند.

انسان‌نگاری فاکتور بالقوه دیگری که در نشانه‌شناسی رفتارهای احتکاری بررسی شده است. انسان‌نگاری به عنوان تمایل به رنگ و بو دادن به رفتارهای حیوانی یا اشیاء بی‌جان با ویژگی‌های شبه انسان از جمله انگیزش‌ها، اهداف و هیجانات انسانی تعریف می‌شود (راسچنبل و آیوا^۷، ۲۰۱۴). انسان‌نگاری یک فرایند روان‌شناختی خودآیند است. با این حال افراد هرچیزی را انسان‌نگاری نمی‌کنند و شخصیت‌بخشی به همه اشیاء یکسان نیست (وانگ^۸، ۲۰۱۷). پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که انسان‌نگاری می‌تواند رفتار، توجه و رضایت افراد را

-
1. Afshar
  2. Thomson, MacInnis and Park
  3. Neave, Jackson, Saxton and Honekopp
  4. Moghimi
  5. Grisham, Frost, Steketee and Kim
  6. Cherrier and Ponnor
  7. Rauschnabel and Ahuvia
  8. Wang

تحت تأثیر قرار دهد (کاریا^۱، ۲۰۱۷). کفر^۲ (۲۰۱۶) معتقد است افرادی که دارای تمایلات انسان‌گرایانه قوی‌تری هستند، همان امنیتی را که در دیگران از بودن کنار نزدیکان به دست می‌آید، این افراد از اشیاء به دست می‌آورند. یافته‌های تیمپانو و شاو (۲۰۱۳) گزارش کردند که تمایلات انسان‌انگارانه با نشانگان احتکاری شدیدتر مرتبط هستند، به علاوه نمرات بالاتر در تمایلات انسان‌انگارانه با دل‌بستگی هیجانی به عنوان شاخص شناختارهای احتکاری ارتباط بالایی داشت. همچنین نیوا و همکاران (۲۰۱۵) گزارش کردند انسان‌انگاری و نه تفاوت‌های فردی در انسان‌انگاری شاخص معنادار رفتارهای احتکاری است. مشابهاً نوربرگ، کران، کووک و گریشام^۳ (۲۰۱۸) گزارش کردند که عدم تحمل ناپذیری درماندگی و تمایلات انسان‌گرایانه با مؤلفه نگرنداری افراطی در احتکار همبسته است.

نشانگان احتکار در گستره‌ای از وضعیت‌های پزشکی از جمله اسکیزوفرن، افسردگی، بی‌اشتهایی عصبی و... بررسی شده است (رید، آرنولد، روزن، ماسون^۴ و همکاران، ۲۰۱۱). با این حال بررسی‌های همه‌گیرشناسی اخیر نشان می‌دهد که مشکلات احتکاری ممکن است در جمعیت‌های عمومی نیز به طور شگفت‌انگیزی شایع باشد. شیوع گستره عمر این اختلال بین ۲ - ۱۴ درصد گزارش شده است (پرتوزا، فراست، فولانا، ساموئلز^۵ و همکاران، ۲۰۱۰). بر این اساس این پژوهش به دنبال بررسی و شناسایی مکانیزم‌های احتمالی درگیر در احتکار یعنی «انسان‌انگاری و دل‌بستگی به اشیاء» در یک جمعیت عادی (دانش‌آموزان مقطع دبیرستان) است. شمارچالش‌هایی که دانش‌آموزان در مقطع دبیرستان با آن مواجه می‌شوند، بسیار متعدد است (وان اپس^۶، ۲۰۱۵) و سبب می‌شود تا بسیاری از دانش‌آموزان نسبت به مشکلات هیجانی آسیب‌پذیر باشند. این مسأله ضرورت پژوهش حاضر را بیشتر و شناسایی مکانیزم‌های پیش‌بین مؤثر در شکل‌گیری، بروز و تداوم آسیب‌های روانی از جمله احتکار را نشان می‌دهد. اگر این ارتباط و در نهایت مدل پژوهشی تأیید شود با توجه به اینکه مداخلات روان‌شناختی برای

-
1. Karia
  2. Keefer
  3. Norberg, Crone, Kwok and Grisham
  4. Reid, Arnold, Rosen and Mason
  5. Pertusa, Frost, Fullana and Samuels
  6. Van Epps

بهبود و درمان متغیرهای پیش‌بین در ادبیات پژوهشی پیشنهاد شده است، می‌توان به تقویت، بهسازی و در نهایت شکفتگی نیروی انسانی در کل و به طور خاص دانش‌آموزان امید داشت. به علاوه بررسی بیشتر فاکتورهای درگیر در سبب‌شناسی و حفظ نشانگان احتکار کاربردهایی برای طبقه‌بندی این اختلال در نظام‌های آماری و تشخیصی اختلالات روانی دارد (شاو، ۲۰۱۳). براین اساس، این پژوهش باهدف پاسخگویی به این سؤال انجام می‌شود که آیا شناختارهای احتکاری در ارتباط بین انسان‌نگاری و دل‌بستگی به اشیاء با رفتارهای احتکاری نقش میانجی دارد؟ و با توجه به سؤال پژوهشی این فرضیه مطرح شد که مدل مفهومی ارتباط بین انسان‌نگاری و دل‌بستگی به اشیاء با رفتارهای احتکاری با نقش میانجی شناختارهای احتکاری با داده‌ها برازش دارد.

روش

پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است و با رویکرد مدلیابی معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان مقطع دبیرستان شهر بیرجند در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بودند که تعداد آن‌ها ۲۱۳۰ نفر بود. از آنجا که روش‌شناسی مدلیابی معادلات ساختاری تا حدود زیادی با برخی از جنبه‌های رگرسیون چند متغیری شباهت دارد، حدود ۲۰ نمونه برای هر عامل لازم است (حبیبی، ۱۳۹۱) و بر این اساس حجم نمونه ۲۴۰ نفر برآورد شد؛ اما با توجه به احتمال افت نمونه و عدم بازگشت پرسشنامه‌ها ۲۵ درصد به حجم نمونه افزوده و بدین ترتیب حجم نهایی نمونه ۳۰۰ نفر در نظر گرفته شد. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی استفاده شد. بدین ترتیب که ابتدا لیست مدارس تهیه شد، سپس از لیست انتخابی به صورت تصادفی ده رشته و از هر رشته دو کلاس انتخاب شدند. ابزار استفاده‌شده در پژوهش عبارت هستند از:

پرسشنامه رفتار احتکاری تجدیدنظر شده^۱: این پرسشنامه یک شاخص خود گزارش‌دهی ۲۳ گویه‌ای است (فراست، استکتی و گریشام، ۲۰۰۴). پاسخ‌دهندگان گویه‌ها را بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت درجه‌بندی می‌کنند. پرسشنامه سه خرده مقیاس نگهداری^۲، مشکل

-
1. Saving Inventory Revised
  2. acquisition

دور ریختن^۱ و به هم ریختگی^۲ (درهم برهم) دارد. ضریب همبستگی نمره کل آن با نمره کلی شناخت‌های ذخیره‌ای^۳ و خرده مقیاس‌های سه‌گانه آن به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۵۳، ۰/۷۲ و ۰/۶۷ و گزارش شد. پایایی برحسب آلفای کرونباخ و بافاصله چهار هفته برای نمره کل رفتار اختکاری و خرده مقیاس‌های آن به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۷۸، ۰/۹۰ و ۰/۸۹ و به شیوه همسانی درونی ۰/۸۷ گزارش شد (فراست و همکاران، ۲۰۰۴). این پرسشنامه را در ایران محمدزاده (۱۳۸۸) هنجاریابی کرده است. تحلیل عاملی اکتشافی به روش مؤلفه‌های اصلی، ساختار سه عاملی فوق را تأیید کرد. به علاوه پایایی به روش بازآزمایی و همسانی درونی به ترتیب ۰/۹۱ و ۰/۸۷ برآورد شد. در پژوهش حاضر نتایج تحلیل عاملی اکتشافی ساختار سه عاملی را استخراج کرد که روی هم رفته ۴۰/۲۱ درصد از واریانس را تبیین کرد. آلفای کرونباخ برای عامل اول با ۹ گویه ۰/۷۹، دوم با ۷ گویه ۰/۷۹ و سوم با ۵ گویه ۰/۷۱ محاسبه شد. سؤال ۱۰ و ۱۳ روی هیچ‌یک از عوامل سه‌گانه بارگذاری نشدند یا بر روی عامل‌های مذکور بار عاملی کم‌تر از ۰/۴۰ داشتند.

پرسشنامه شناختارهای اختکاری: پرسشنامه شناختارهای اختکاری^۴ یک مقیاس ۲۴ گویه خود گزارش دهی است که استکتی و فراست (۲۰۰۳) تهیه کردند. این شاخص شامل ۴ خرده مقیاس دل‌بستگی هیجانی^۵، کنترل^۶، حافظه^۷ و مسئولیت‌پذیری^۸ است. گویه‌ها بر روی یک مقیاس ۷ درجه‌ای از اصلاً تا خیلی زیاد درجه‌بندی می‌شوند. استکتی و فراست (۲۰۰۳) همبستگی بین نمره کلی شناختارهای اختکاری و خرده مقیاس‌های چهارگانه آن با مقیاس وسواسی- اجباری بیل- براون^۹ به ترتیب ۰/۵۲، ۰/۴۵، ۰/۵۷، ۰/۴۳ و ۰/۴۳ گزارش شد. همچنین آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های چهارگانه به ترتیب ۰/۹۵، ۰/۸۶، ۰/۸۹ و ۰/۹۰ گزارش شد. در پژوهش حاضر نتایج تحلیل عاملی اکتشافی ساختار چهار عاملی را استخراج

-
1. difficulty discardin
  2. clutter
  3. Saving Cognitions
  4. Saving Cognitions Inventory
  5. emotional attachment
  6. control
  7. memory
  8. responsibility
  9. Yale-Brown Obsessive Compulsive Scale

کرد که روی هم‌رفته ۴۷/۹۷ درصد از واریانس پرسشنامه را تبیین کرد. ضریب آلفای کرونباخ برای عامل چهارگانه به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۷۹، ۰/۶۸ و ۰/۷۴ محاسبه شد. گویه ۱۱ و ۱۷ روی هیچ‌یک از عوامل سه‌گانه بارگذاری نشدند.

پرسشنامه دل‌بستگی دوجانبه: برای اندازه‌گیری دل‌بستگی به اشیاء از پرسشنامه دل‌بستگی دوجانبه به اشیاء^۱ ندلسلی و استیل^۲ (۲۰۰۹) استفاده شد. این پرسشنامه ۳۷ گویه دارد که بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت درجه‌بندی می‌شود. تحلیل عاملی اکتشافی دو خرده مقیاس دل‌بستگی ایمن به اشیاء بی‌جان^۳ با ۱۷ گویه و خرده مقیاس الگوهای دل‌بستگی^۴ با ۲۰ گویه را آشکار کرد. پایایی به شیوه آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۸۹ و برای خرده مقیاس‌های ذکر شده ۰/۸۹ و ۰/۷۳ برآورد شده است. در این پژوهش نتایج تحلیل عاملی اکتشافی ساختار دو عاملی را استخراج کرد که روی هم‌رفته ۴۶/۴۴ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کرد. این دو عامل دل‌بستگی به اشیاء و فقدان دل‌بستگی به اشیاء نام‌گذاری شد. ضریب آلفای کرونباخ برای عامل اول ۰/۸۸ و برای عامل دوم ۰/۷۴ برآورد شد. **پرسشنامه انسان‌نگاری:** برای اندازه‌گیری انسان‌نگاری از پرسشنامه انسان‌نگاری^۵ استفاده شد. این پرسشنامه ۲۰ گویه دارد و ۲ خرده مقیاس گویه‌های کودکی و گویه‌های کلی دارد. هر دو مقیاس همسانی درونی بالایی داشته‌اند و ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس گویه‌های کودکی ۰/۹۸ و برای گویه‌های کلی ۰/۸۶ گزارش شد (نیوا و همکاران، ۲۰۱۵). در پژوهش حاضر نتایج تحلیل عاملی اکتشافی ساختار سه عاملی را استخراج کرد که روی هم‌رفته ۴۱/۳۸ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کرد. این سه عامل تمایلات انسان‌نگارانه کودکی، تمایلات انسان‌نگارانه کلی و تمایلات انسان‌نگارانه خاص (کامپیوتر) نام‌گذاری شدند. ضریب آلفای کرونباخ برای عامل سه‌گانه به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۷۸ و ۰/۸۱ برآورد شد. برای بررسی فرضیه‌های پژوهش ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل معادلات ساختاری به کار رفت.

-
1. Reciprocal Attachment Questionnaire
  2. Nedelisky and Steele
  3. attachment to inanimate objects
  4. attachment patterns
  5. Anthropomorphism Questionnaire

یافته‌ها

از مجموع ۳۰۰ پرسشنامه توزیع شده ۲۸۸ پرسشنامه واجد ملاک‌های لازم برای تجزیه و تحلیل تشخیص داده شد. آن‌گونه که در جدول ۱ مشخص است از مجموع ۲۸۸ نفر، ۱۵۵ نفر (۵۳/۸۲ درصد) دختر و ۱۳۳ نفر (۴۶/۱۸ درصد) پسر هستند. دامنه سنی آزمودنی‌ها بین ۱۵ - ۱۸ سال با میانگین سنی برابر با $16/89 \pm 1/07$ بود.

در بررسی مفروضه‌های مدل پدهازر (۱۹۸۲، نقل از اسلامی و شهابی‌زاده، ۱۳۹۵) معتقدند که یکسان نبودن پراکندگی رگرسیون‌های چند متغیری مدل‌های لیزرل را ناروا نمی‌کند و همبستگی‌های کم‌تر از ۰/۸۰ نشان‌دهنده فقدان هم خطی بودن چندگانه است. در جدول ۱ ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش به همراه شاخص‌های توصیفی متغیرها ارائه شد. ضرایب همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۱ بیان‌کننده تأیید فرضیه فقدان هم خطی بودن چندگانه است. بر اساس نتایج جدول ۱ بیشترین همبستگی بین تمایلات انسان‌نگارانه کودکی و تمایلات انسان‌نگارانه کلی و کم‌ترین همبستگی بین فقدان دل‌بستگی به اشیاء با تمایلات انسان‌نگارانه خاص (کامپیوتر) مشاهده شد.

جدول ۱: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

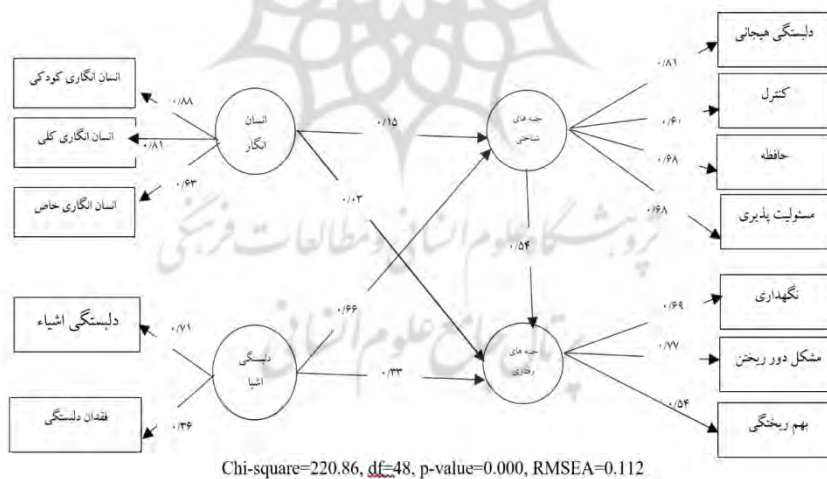
متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	۱						
۲	۰/۷۱**	۱					
۳	۰/۵۵**	۰/۵۱**	۱				
۴	۰/۳۴**	۰/۴۲**	۰/۳۲**	۱			
۵	-۰/۲۶**	-۰/۱۳*	-۰/۰۷	-۰/۲۶**	۱		
۶	۰/۴۶**	۰/۳۳**	۰/۳۷**	۰/۴۶**	۰/۳۰**	۱	
۷	۰/۳۵**	۰/۳۱**	۰/۳۵**	۰/۴۴**	۰/۱۴*	۰/۵۸**	۱
میانگین	۱۱/۵۹	۸/۸۱	۵/۶۱	۳۷/۶۵	۲۲/۳۶	۷۳/۳۵	۴۹/۲۹
انحراف استاندارد	۴/۴۲	۳/۲۰	۲/۸۲	۹/۸۶	۴/۵۶	۲۴/۳۱	۱۲/۸۹

(۱) تمایلات انسان‌نگارانه کودکی، (۲) تمایلات انسان‌نگارانه کلی، (۳) تمایلات انسان‌نگارانه خاص (کامپیوتر)، (۴) دل‌بستگی به اشیاء، (۵) فقدان دل‌بستگی به اشیاء، (۶) جنبه‌های رفتاری احتکار، (۷) جنبه‌های شناختی احتکار همبستگی‌های ** در سطح آلفای ۰/۰۱ و همبستگی‌های * در سطح آلفای ۰/۰۵ معنادار است.

به منظور پیش‌بینی رفتارهای احتکاری الگوی مفهومی پیشنهادشده از طریق روش مدل‌یابی معادلات ساختاری بررسی شد. از روش حداکثر احتمال برآورد الگو و از بین شاخص‌های نیکویی برازش شاخص مجذورخی^۲ (χ^2)، شاخص نیکویی برازش^۱ (GFI)، شاخص نیکویی برازش انطباقی^۲ (AGFI)، خطای ریشه مجذور میانگین^۳ (RMSEA) و ... برای برازش الگو استفاده شد. ضرایب مسیر مدل فرضی در شکل (۱) و ضرایب مسیر متغیرهای برون‌زا و درون‌زا در جدول ۲ ارائه شده است.

طبق داده‌های شکل ۲ اثر مستقیم انسان‌نگاری بر جنبه‌های شناختی احتکار ($\beta = 0/15$) و بر جنبه‌های رفتاری احتکاری ($\beta = 0/03$) مثبت و غیرمعنادار است. همچنین اثر مستقیم دل‌بستگی به اشیاء بر جنبه‌های شناختی احتکار ($\beta = 0/66$) مثبت و معنادار و بر جنبه‌های رفتاری احتکار ($\beta = 0/33$) مثبت و غیرمعنادار است. به علاوه جنبه‌های شناختی احتکار به طور مثبت و معنادار بر رفتارهای احتکاری تأثیر دارد ($\beta = 0/54$). همچنین انسان‌نگاری به طور مثبت و غیر معنادار جنبه‌های رفتاری احتکار را تحت تأثیر قرار می‌دهد ($\beta = 0/08$). همچنین اثر غیرمستقیم دل‌بستگی به اشیاء بر جنبه‌های رفتاری احتکار برابر با ($\beta = 0/35$) مثبت و معنادار است.

شکل ۱: ضرایب مسیر مدل فرضی در مدل‌یابی رفتارهای احتکاری

1. Goodness of Fit Index
2. Adjusted Goodness of Fit Index
3. Root Mean Square Error

جدول ۲: ضرایب مسیر متغیرهای برونزا و درونزا

پیش‌بین	ملاک	β	se	t	p
انسان‌نگاری	جنبه‌های شناختی احتکار	۰/۱۵	۰/۱۶	۰/۹۲	> ۰/۰۵
	جنبه‌های رفتاری احتکار	۰/۰۳	۰/۱۰	۰/۳۱	> ۰/۰۵
اثرات مستقیم	جنبه‌های شناختی احتکار	۰/۶۶	۰/۱۸	۳/۷۴	< ۰/۰۱
	جنبه‌های رفتاری احتکار	۰/۳۳	۰/۲۱	۱/۵۹	> ۰/۰۵
انسان‌نگاری	جنبه‌های شناختی احتکار	۰/۵۴	۰/۱۶	۳/۲۸	< ۰/۰۱
	انسان‌نگاری				
اثرات غیرمستقیم	بر جنبه‌های رفتاری احتکار	۰/۰۸	۰/۱۰	۰/۷۹	> ۰/۰۵
	از طریق جنبه‌های شناختی احتکار				
اثرات غیرمستقیم	بر جنبه‌های رفتاری احتکار	۰/۳۵	۰/۱۰	۳/۵۴	< ۰/۰۱
	از طریق جنبه‌های شناختی احتکار				

همان‌طور که در جدول ۳ مشخص است میزان RFI، AGFI، NNFI، IFI، NFI، CFI، GFI، RMSEA به ترتیب برابر با ۰/۸۹، ۰/۹۳، ۰/۹۱، ۰/۹۳، ۰/۹۱، ۰/۸۶، ۰/۸۷ و ۰/۱۱۲ به دست آمد. براون و کودک (۱۹۹۵)، به نقل از خدایی و شکری، (۱۳۸۸) خاطر نشان می‌کنند که اگرچه مقادیر بالاتر از ۰/۹۰ برای GFI، CFI و AGFI نشان‌دهنده برازش خوب الگو با داده‌ها است، اما مقادیر بالاتر از ۰/۸۰ در این شاخص‌ها برازش قابل قبول الگو را نشان می‌دهد. به علاوه آن‌ها تأکید می‌کنند که مقادیر کم‌تر از ۰/۰۵ برای شاخص RMSEA نشان‌دهنده برازش خوب الگو با داده‌هاست و مقادیر کم‌تر از ۰/۱۰ برای این شاخص برازش قابل قبول الگو با داده‌ها را نشان می‌دهد. با توجه به شاخص‌های بالا عدم برازش مدل با داده‌ها تأیید می‌شود.

جدول ۳: شاخص‌های برازندگی مدل مفهومی پژوهش

شاخص	مجذور x^2	df	GFI	CFI	RMSEA	NFI	IFI	NNFI	AGFI	RFI
برازش	۲۲۰/۸۶	۴۸	۰/۸۹	۰/۹۳	۰/۱۱۲	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۹۰	۰/۸۶	۰/۸۷

به علت نرسیدن معناداری آماری بعضی از مسیرها به معناداری عملی (۰/۳۰) $\geq$ میرز، گامست و گارینو، نقل از دزفولی، رضایی، غضنفری و همکاران، (۱۳۹۴)، پیرایش و اصلاح مدل بر

**The Effectiveness of Group Cognitive Therapy Based on
Michael Frey's Model on the Irrational Beliefs and Loneliness
of Students**

Morteza Kamali*, Ahmad Etemadi** and Parviz Sharifi Daramadi***

Abstract

The present study aimed at investigating the effectiveness of group cognitive therapy based on Michael Frey's model on the irrational beliefs and loneliness of students. The research method was semi-experimental with pre-test, post-test and control group. The statistical population included all male high school students of Natanz City. Of this population, 30 students were selected by random cluster sampling method and placed randomly in the control and experimental groups. The research tool involved two questionnaires of Factor Irrational Beliefs Test-Ahwaz and loneliness. The experimental group received 12 sessions of 90-minute about cognitive-group therapy based on Michael Frey's model. The results of covariance analysis indicated a significant difference between the performance of the two groups in the post-test in terms of irrational beliefs and loneliness. Therefore, the group therapy based on Michael Frey's model can reduce the irrational beliefs and loneliness of students by changing and correcting their inefficient and irrational beliefs and attitudes which can result in their mental health.

Keywords:

Group cognitive therapy, irrational beliefs, loneliness, students

---

* Faculty Member of Allameh Tabatabai University, Tehran, Faculty of Psychology and Educational Sciences

** Associate Professor, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

*** Associate Professor, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

received: 2016-06-25

accepted: 2018-09-29

DOI: 10.22051/psy.2018.5933.